

Шифр «Забезпечена скрута»

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ
ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ.....	6
1.1. Закріплення конституційного права на достатній рівень життя в національному законодавстві	6
1.2. Міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень	11
РОЗДІЛ II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ	17
2.1. Проблеми забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень	17
2.2. Інструменти дієвого забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень	21
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Актуальність теми. Успішна соціальна політика, спрямована на забезпечення права на достатній життєвий рівень, є першочерговою метою будь-якої соціальної держави. Соціальна спрямованість держави визначається місцем, яке в ній посідає людина. Людина є творцем та рушієм розвитку науки, що здатна розв'язати глобальні проблеми сучасності. Однак реалізувати цей потенціал неможливо за відсутності гідних умов існування. З огляду на зазначене, забезпечення права на достатній життєвий рівень є надзвичайно важливим.

Право на достатній життєвий рівень є основоположним соціальним правом, що є фундаментом для реалізації всіх інших передбачених Конституцією України прав, таких як політичні, економічні чи культурні.

Дана тема є актуальною з двох причин. По-перше, на сьогодні соціально-економічне становище України є недостатньо стабільним. В таких умовах особливо важливим є дотримання ст.ст. 1 та 3 Основного Закону, що опосередковано визначають добробут кожної окремої людини основним завданням держави. По-друге, у зв'язку з євроінтеграційними процесами відбувається активне реформування різних сфер суспільного життя. Тож ознайомлення та осмислення європейського законодавства та міжнародних стандартів права на достатній життєвий рівень є необхідним досвідом для України.

Метою даної роботи є дослідження ступеня забезпеченості права на достатній життєвий рівень в Україні, визначення можливих шляхів удосконалення конституційного регулювання права на достатній життєвий рівень в системі соціальних прав та розроблення дієвого механізму реалізації конституційного права людини на достатній життєвий рівень.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені **завдання**:

– дослідити закріплення конституційного права на достатній рівень життя в національному законодавстві та встановити основні поняття і проблемні питання, що виникають при визначенні права на достатній життєвий рівень;

- визначити, якими є міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень та з'ясувати їх вплив на соціальну політику України.
- визначити проблеми забезпечення права на достатній життєвий рівень.
- визначити інструменти дієвого забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення конституційного законодавства спрямованого на забезпечення права людини на достатній життєвий рівень.

Теоретична і практична значимість проведеного дослідження в цілому визначається його новизною. Не применшуючи теоретичної значущості праць таких вчених, як Андрієнко І. С., Гресь Н. Л., Кириченко Ю. В., Рабінович П. М., Шляхтун П. П., Мельник С. В., Литвиненко В. М., Ярошенко О. М., які розглядали питання забезпечення даного права, доводиться констатувати недостатню ступінь сучасного дослідження питання можливих шляхів удосконалення забезпечення права на достатній життєвий рівень в Україні. В даній роботі проаналізовано основні проблеми забезпечення права на достатній життєвий рівень за чинним законодавством України і запропоновано конкретні пропозиції щодо їх вирішення.

Предметом дослідження є конституційне право на достатній життєвий рівень.

Об'єктом даного дослідження виступає процес забезпечення права громадян України на достатній життєвий рівень та наявні проблеми його забезпечення.

Методи дослідження. Дослідження стосовно обраної теми відбувалися з використанням наступних методів: аналітичний і логічний – протягом відбору та опрацювання наукової літератури за темою дослідження; системний – для визначення ролі конституційного права на достатній життєвий рівень в системі інших конституційних прав та свобод людини; порівняльно-правовий – у процесі порівняння конституційно-правового регулювання та забезпечення права на достатній життєвий рівень в Україні та в інших держах світу; формально-логічний метод – при формулюванні власних визначень понять,

статистичний – у процесі дослідження сучасного стану забезпечення права на достатній життєвий рівень; соціологічний метод – у процесі опитування респондентів стосовно шляхів покращення забезпечення права на достатній життєвий рівень.

Комплексний підхід щодо використання всіх вищезазначених наукових методів дозволив глибоко дослідити конституційне право на достатній життєвий рівень та проблеми його забезпечення.

Робота **складається** зі вступу, 2 розділів, кожен з яких складається із 2 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (33 найменування, з яких 9 – іноземні). Обсяг роботи – 27 сторінок.

Апробація результатів наукової роботи. Основні ідеї дослідження були апробовані на: II Міжнародній науковій конференції учнів, студентів, аспірантів «Захист прав дітей та молоді: світ та Україна» (м. Одеса, 10 грудня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 20-21 грудня 2019 р.).

РОЗДІЛ I. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

1.1. Закріплення конституційного права на достатній рівень життя в національному законодавстві

Ст. 1 Основного Закону проголошує Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою. Жодна держава світу не може бути визнана демократичною, якщо вона не гарантує права людини [3].

Частина 1 ст. 3 Конституції України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю [8]. Це фундаментальне положення визначає змістовну направленість нашої держави як соціальної. Тому держава зобов'язана забезпечувати реалізацію соціальної політики.

Відповідно до Основного Закону громадянам України передбачені такі соціальні права, як право на соціальний захист (ст. 46 КУ), право на житло (ст. 47 КУ), право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48 КУ), право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 КУ). Конституційне право людини на достатній життєвий рівень серед сукупності соціальних прав є найбільш широким за змістом. Воно узагальнює всі інші соціальні права, що дає можливість говорити про інтегруючий характер права на достатній життєвий рівень.

Забезпечення державою даного права має важливе місце в системі конституційних прав і свобод людини і громадянина. Це спричинено тим, що розвиток людини та реалізація її потенціалу можлива лише у соціально сприятливих умовах життя. Люди виступають «основою» для успішного розвитку країни: від рівня їх правової культури, освіченості, тривалості життя, та інших факторів багато в чому залежить стан економіки країни. При цьому, розвиток соціального капіталу є першочерговим завданням будь-якої держави. Обґрунтованою з цього погляду є наукова позиція Даніеля Фарбера, який вважає, що дотримання прав людини може посприяти заохоченню інвестицій і,

тим самим, опосередковано пришвидшити економічне зростання держави [26, с. 83].

В умовах сучасності проблема забезпечення достатнього рівня життя загострюється все дужче з кожним роком, як в Україні, так і за її межами. Актуальність даного питання в Україні пов'язана з економічним станом держави, що не дозволяє повною мірою розвивати сферу соціального забезпечення. Відповідно до звіту Національного банку України державний борг на кінець квітня 2019 року в іноземній валюті становив 68%. З 1993 року цей показник не опускався нижче 59%, а у 2014-2015 роках унаслідок несподіваної зміни обмінного курсу гривні збільшився до 79% [5, с. 12]. З огляду на це висловила слушне твердження Сату Кахконен, директор Світового банку з питань України, Білорусі та Молдови, яка зазначає, що «економічна криза, яка почалася в Україні у 2014 році, призвела до того, що рівень бідності нині є вищим, ніж п'ять років тому. Якщо у 2014 році за межею бідності жило 15% населення України, то сьогодні – 25%» [30]. Звичайно, в таких умовах виникає ризик щодо належного забезпечення конституційних прав і свобод громадян, зокрема забезпечення права на достатній рівень життя.

Із ст. 48 КУ поняття «достатній життєвий рівень» включає достатнє харчування, одяг та житло. Чинним законодавством України не визначено ані поняття «життєвий рівень», ані «достатній життєвий рівень». Зрозуміти їх суть даних можна за допомогою двох основних категорій: прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата.

В Указі Президента України «Про стратегію подолання бідності» від 15 серпня 2001 р. № 637 (зі змінами) надані визначення понять «рівень бідності», «межа бідності», «глибина бідності», «крайня форма бідності» та інші. Відповідно, рівнем бідності є питома вага сімей (домогосподарств), у яких рівень споживання (доходів) на одну особу є нижчим від визначеної межі бідності. Відповідно, межею бідності є рівень доходу, нижче від якого є неможливим задоволення основних потреб. Нині межа бідності встановлюється

як частка прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць. На її основі визначаються сім'ї, які належать до категорії бідних [17].

Базовою складовою, що визначає життєвий рівень громадян, є прожитковий мінімум. Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 р. № 966-XIV (зі змінами), під прожитковим мінімумом розуміється вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Згідно із ст. 2 вищевказаного Закону прожитковий мінімум застосовується для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення розмірів соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги по безробіттю, а також стипендій та інших соціальних виплат виходячи з вимог Конституції та законів України [16].

Іншою, не менш важливою категорією, що визначає життєвий рівень громадян, є одержувана ними заробітна плата. Відповідно до Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р. № 108/95 (зі змінами) нею є винагорода, яку працівники отримують за виконану ними роботу відповідно до умов трудового договору. На жаль, розмір оплати праці в сучасних умовах не завжди забезпечує достатній життєвий рівень працівників і їх сімей. З метою гарантування певного розміру оплати працівникам за виконану ними роботу держава в законодавчому порядку встановлює мінімальну заробітну плату. Вона є соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання [15].

Загалом більшість вчених схильні вважати, що поняття «достатній життєвий рівень» є мінливою і нестабільною величиною. Адже суспільні відносини змінюються залежно від певних економічних та правових чинників. Наприклад, ті умови життя, які визначалися достатніми для людей у XIX столітті, є неприйнятними для людей XXI століття.

На підставі вищезазначеного, надамо визначення поняттю «достатній життєвий рівень». Достатній життєвий рівень – це стан, що характеризується можливістю забезпечення фізіологічних та соціальних потреб особи. Основними інструментами, що використовує держава для забезпечення даного права є встановлення прожиткового мінімуму та соціальних виплат для незахищених верств населення, забезпечення працездатного населення робочими місцями та гарантування належного розміру заробітної плати.

Як вже згадувалося, забезпечення з боку держави всіх закріплених у Конституції положень є дуже важливим. Тож залишилося визначити зміст поняття «забезпечення права на достатній життєвий рівень», яке наразі також не визначене законодавцем. В академічному тлумачному словнику української мови слову «забезпечення» надається наступне трактування: постачання у достатній кількості або задоволення у якихось потребах; створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантувати щось тощо [1].

Відповідно, під «забезпеченням права на достатній життєвий рівень» можна розуміти ефективне використання державою вищезазначених інструментів, що сприятиме задоволенню фізіологічних і соціальних потреб людини.

Слід звернути увагу на те, що держава забезпечує людину набором товарів та послуг, відштовхуючись від мінімального (основного) критерію. Це неодноразово підкреслюється в законі: «мінімального набору непродовольчих товарів», «мінімального набору послуг», «для задоволення основних соціальних і культурних потреб». Саме це відрізняє право на достатній життєвий рівень та право на гідний життєвий рівень.

На законодавчому рівні закріплене лише право на достатній життєвий рівень. В. М. Литвиненко вважає, що поняття «гідного життєвого рівня» досить часто визначається в національних та міжнародних нормативно-правових актах як «достатній рівень», проте дані поняття мають різне змістове наповнення. Достатній життєвий рівень означає наявність «мінімуму достатку», який дає змогу забезпечувати головні фізіологічні потреби, в той час як гідний життєвий

рівень включає в себе забезпечення культурних, духовних, естетичних потреб особистості, самореалізація та прагнення до саморозвитку. Також достатній життєвий рівень часто співвідносять із забезпеченням прожиткового мінімуму [10]. Таким чином можна розглянути питання про доцільність заміни у національному законодавстві поняття «достатнього життєвого рівня» на «гідний життєвий рівень». Слід зазначити, що досягнення останнього можливе лише після забезпечення достатнього життєвого рівня, тобто основних фізіологічних потреб. Підтвердженням даного судження є широковідома піраміда А. Маслоу, яка в ієрархічній будові ілюструє систему людських потреб. Отже законодавче закріплення поняття «гідний життєвий рівень» могло б послужити орієнтиром для визначення розмірів заробітних плат, пенсій та інших соціальних виплат.

Ще одним законом, спрямованим на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій, є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р. № 48 (зі змінами). Він визначає правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів.

Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону державними соціальними гарантіями є встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму [14].

У Рішенні Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 р. №20-рп/2011 йдеться про те, що соціальних захист населення може опинитися під загрозою у разі фінансової нестабільності. Це цілком зрозуміло, адже у випадку різкої зміни економічної ситуації у держави можуть виникнути труднощі із виплатами не лише власним громадянам, але й із виконанням міжнародних зобов'язань. Тож влада може застосувати заходи щодо зміни механізмів реалізації соціальних прав. Це є свідченням того, що передбачені законами

соціально-економічні права не є абсолютними. Тому дотримання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави є одним із основних елементів регулювання суспільних відносин у соціальній сфері [19]. Водночас у Рішенні Конституційного Суду України від 17 березня 2005 р. № 1-рп/2005, зазначено, що соціальна спрямованість економіки є важливою ознакою, що характеризує Україну як соціальну державу. Це означає, що держава зобов'язана відповідним чином регулювати економічні процеси, застосовуючи справедливі форми перерозподілу суспільного доходу. Така соціальна політика сприятиме забезпеченню добробуту всіх громадян [21].

Отже, закріплення права на достатній життєвий рівень в національному законодавстві здійснюється, перш за все, через Конституцію України, а також через такі закони: «Про прожитковий мінімум», «Про оплату праці», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», Указ Президента України «Про стратегію подолання бідності».

1.2. Міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень

Питання щодо забезпечення достатнього життєвого рівня є актуальним не тільки для України. Навіть у цілком розвинених та економічно стабільних країнах, таких як США, Канаді, країнах ЄС тощо є чимало тих, хто не може самостійно забезпечити добробут своїй родині.

Зміст та визначення «достатнього життєвого рівня» змінюються разом із розвитком суспільства і можуть залежати від політичного устрою держави, форми державної влади або інших чинників. Наприклад, люди, які визначаються бідними за стандартами економічно розвинутих країн, вважаються досить заможними за стандартами країн, що розвиваються.

Важливим внеском у розуміння даної проблеми є висновок лауреатів Нобелівської премії 2019 року Абхіджіта Банерджі та Естер Дуфло про те, що «бідними є ті, хто вважаються бідними у бідних країнах». Такий підхід дає

змогу уникнути політичних спекуляцій стосовно порівняння стандартів споживання в розвинених країнах і в країнах, що розвиваються [11, с. 44].

Для розуміння сутності міжнародних стандартів права на достатній життєвий рівень слід звернутися до міжнародного законодавства.

До переліку основних документів, що визначають міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень відносять Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права, Європейську соціальну хартію, Декларацію прав дитини, Декларацію соціального прогресу і розвитку.

Однак ще до прийняття Загальної декларації прав і свобод людини, у ст. 151 Веймарської Конституції 1918 р. вперше було визначено право на достатній рівень життя. В Конституції зазначалося, що організація господарського життя повинна відповідати принципам справедливості з метою забезпечення всім гідного існування. Згодом це право набуло майже загального поширення й стало своєрідним еталоном, стандартом правового регулювання соціальних прав громадян, а також визначальною ознакою соціальної спрямованості будь-якої держави світу [2, с. 94].

Загальна декларація прав і свобод людини від 10 грудня 1948 р. є фундаментальним нормативно-правовим актом, в якому закріплені основоположні права і свободи людини. Ст. 25 Загальної декларації прав людини проголошує право кожної людини на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, яке є необхідним для підтримання здоров'я й добробуту її самої та її сім'ї, а також право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [33].

Ст. 11 Міжнародного пакту про соціальні, економічні та культурні права держави визначає право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, а також право на

неухильне поліпшення умов життя. В статті зазначається, що держави-учасниці вживатимуть належних заходів щодо забезпечення здійснення цього права [29].

Європейська соціальна хартія 1996 року (переглянута) у пункті четвертому частині першій зазначає, що держави-учасниці повинні забезпечувати умови, за яких усі працівники матимуть право на справедливу винагороду, яка забезпечить достатній життєвий рівень для них самих і членів їхніх сімей [27].

Доцільним є розглянути моделі забезпечення права на достатній життєвий рівень тих країн, що вважаються найбільш комфортними для життя людини.

Рівень і якість життя – інтегровані показники соціально-економічного розвитку країн і суспільства. Для визначення рівня життя в різних країнах експерти використовують поняття «індекс розвитку людського потенціалу», або скорочено – «індекс людського розвитку» [13].

Очолує цей список Норвегія, конституційна монархія, в якій цей індекс становить 0,944% [22, с. 12]. Ст. 110 Конституції Норвегії констатує, що держава несе відповідальність перед громадянами за створення умов, що дозволяють кожній працездатній людині заробляти на життя своєю працею [29]. Згідно з чинним законодавством держава виплачує так звані «сімейні надбавки» до зарплати, сума яких обчислюється з урахуванням кількості дітей в родині. Наприклад, сім'ї, до складу яких входить одна дитина, отримують допомогу у розмірі 1620 доларів (станом на 2015 рік). Якщо в родині дві дитини, розмір допомоги становитиме 3240 доларів, тобто вдвічі більше. Такі сімейні надбавки виплачуються на кожну дитину аж до 17 років. Загалом вважається, що у Норвегії найвищі соціальні допомоги: від 800 до 1500 євро (при повній оплаті державою безробітним житлово-комунальних послуг, транспорту тощо). Крім того, безробіття у цій країні є найнижчим у світі і становить лише 1% [23, с. 17].

Щодо сфери пенсійного забезпечення, усі норвежці, включаючи домогосподарок, з 65 років отримують основну пенсію, а також мають право на

додаткову, що залежатиме від трудового стажу та розміру заробітної плати [23, с. 17].

На другому місці – Австралія, показник якої становить 0,935%. Досить цікавим є те, що Конституцією Австралії не передбачена система соціальних прав, в тому числі і право на достатній життєвий рівень, але на практиці вона вдало реалізується. Конституція прямо гарантує лише кілька прав, включаючи право вибору, право на суд присяжних та свободу віросповідання. Окрім цього обмеженого переліку, Конституція навіть не згадує про велику кількість основоположних прав людини, гарантованих міжнародними конвенціями, такими як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, кожен з яких був ратифікований Австралією [1, с. 2].

Взагалі, слід підкреслити, що незважаючи на ратифікацію всіма країнами континентальної Європи Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, положення ст. 11 цього Пакту були втілені в окремій конституційній нормі лише в шістьох державах: Україні, Білорусії, Вірменії, Молдові, Нідерландах та Словенії. Конституціями інших європейських держав це право не гарантується [6, с. 64].

Соціальне забезпечення Австралії регулюється спеціальними законами, шляхом встановлення фіксованої, економічно ефективної виплати для безробітних, пенсіонерів, інвалідів та хворих. Також держава забезпечує:

- пенсії ветеранам війни та їх утриманцям;
- охорону здоров'я, засновану на національній системі медичного страхування Medicare;
- інші грошові та натуральні пільги, такі як виплати по догляду за дітьми, послуги утримання чи догляду за житлом, транспорту тощо [31].

Таким чином, при повній відсутності конституційного закріплення права на достатній життєвий рівень, держава успішно забезпечує соціальний захист громадян.

На третьому місці за індексом людського розвитку знаходиться Швейцарія із показником 0,930% [22, с. 12]. В цій країні пріоритетність сфери соціального забезпечення чітко визначена у Конституції Швеції. Стаття 41 Основного Закону містить наступні положення:

- а) кожна людина має доступ до соціального забезпечення;
- б) кожна людина має доступ до необхідної медичної допомоги;
- в) сім'ї захищаються;
- г) кожна працездатна особа має право заробляти собі на життя, працюючи на справедливих умовах
- г) будь-яка людина, яка шукає житло для себе та своєї родини, може знайти відповідне житло на розумних умовах;

Частина 2 цієї ж статті говорить про те, що державна влада (Конфедерація) та влада на місцевому рівні (кантони) мають прикладати зусилля, щоб кожна людина була захищена від економічних наслідків старості, інвалідності, хвороб, нещасних випадків, безробіття, материнства, а також захищатиме дітей, що осиротіли та жінок, що стали вдовами [28].

Положення Конституції реалізуються шляхом:

1. Турботи про нужденних. Кожна районна в місті адміністрація (рада) несе відповідальність за сім'ї або за окремих мешканців, які перебувають у нужді або інших важких обставинах. Їм гарантується «базовий рівень» економічного добробуту.

2. Підтримки здорової атмосфери у сім'ях. Забезпечення найбільш ефективної реальної підтримки батьків шляхом надання широкого спектру послуг, а саме: програми підтримки для одиноких та неповнолітніх мам; програми навчання батьків у пологових і післяпологових клініках; зустрічі для примирення бажаючих розірвати шлюб тощо.

3. Соціальної допомоги для підтримання місячного доходу. Люди, які не в змозі достатньо заробляти, у т.ч. для того, щоб утримувати себе і свої сім'ї, та які не мають більше ніяких інших джерел існування, можуть отримувати соціальну допомогу у вигляді щомісячної фінансової виплати.

4. Підтримки людей із обмеженими можливостями. Забезпечення осіб цієї категорії постійно покращується і має досить високий рівень у порівнянні з іншими країнами. Особи із обмеженими можливостями мають право на персонального помічника (стюарда, супроводжувача тощо), який працює у штаті соціальних працівників міста. Додатково ці люди забезпечуються спеціальними послугами по догляду за житлом (прибирання, ремонт, охорона тощо).

5. Забезпечення життя людей похилого віку. Функціонують спеціальні денні центри, які пропонують різні послуги та діють як місця для зустрічей, де люди похилого віку (за місцем свого проживання) можуть зустрічатися, щоб спільно приймати їжу, спілкуватися, малювати, читати, співати, відвідувати культурні заклади тощо [12, с. 117-119].

Індекс людського розвитку в Україні становить 0,747%. Це говорить про те, що соціальна сфера в нашій державі не достатньо розвинута. Адже людина може розвиватися лише у сприятливому соціально-правовому середовищі. Розвиток кожної окремої людини має бути важливим для держави, оскільки в результаті його зростання соціальний капітал країни міцнішає.

Отже, можемо констатувати, що міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень є значно вищими за національні. Соціальна політика таких країн, як Норвегія, Австралія, Швейцарія тощо дійсно забезпечує гідний життєвий рівень. Тоді як соціальна політика України спрямована лише на забезпечення достатнього життєвого рівня.

РОЗДІЛ II. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ

2.1. Проблеми забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень

Проблема забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень включає багато ускладнюючих чинників. Тож процес її вирішення передбачає велику кількість етапів. Однак, якщо держава не бере на себе відповідальність за забезпечення права на достатній життєвий рівень, то втрачається юридична значимість самої норми, що передбачає дане право.

Україна відноситься до романо-германської правової сім'ї. Що характерно всім країнам цієї правової сім'ї, основне місце в правовій системі посідає закон. Саме тому закон, як основний регулятор суспільних відносин, має бути досконалим, позбавленим правових колізій та прогалин. Тим більше, якщо мова йде про Основний Закон України, на якому ґрунтується вся правова система держави.

У ст. 48 Конституції України закріплюється право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Однак забезпечення цього права Конституцією не передбачено.

Загальновизнано, що будь-якому суб'єктивному праву завжди кореспондує відповідний обов'язок. Обов'язок гарантування конституційних прав і свобод покладається, передусім, на державу [6, с. 66]. Однак відсутність у ст. 48 положення щодо забезпечення права на достатній життєвий рівень говорить про те, що держава не бере на себе відповідальність за дотримання цього права.

Пропозиції з оптимізації положень ст. 48 КУ були зроблені Кириченком Ю. В., Рабіновичом П. М., Шляхтуном П. П., науковцями Львівської лабораторії прав людини і громадянина та іншими вченими. Вчені стверджують, що положення статті носить радше декларативний характер, тож

необхідним є закріплення на конституційному рівні обов'язку держави у забезпеченні даного права [4, с. 9].

Таким чином, доцільно було б доповнити ст. 48 КУ частиною другою, яка б закріпила обов'язок держави у забезпеченні права на достатній життєвий рівень. У такому разі дана стаття мала б наступний вигляд: «1. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. 2. Держава зобов'язана забезпечувати це право шляхом встановлення гідного розміру прожиткового мінімуму, заробітних плат, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат».

Відповідно до ч. 4 ст. 13 Конституції України держава забезпечує соціальну спрямованість економіки [8]. Це означає, що при формуванні державного бюджету має віддаватися пріоритет досягненню соціальних цілей.

З метою з'ясування основних проблем забезпечення права на достатній життєвий рівень було проведено соціологічне опитування, за результатами якого було встановлено, що 82,7% опитуваних вважають, що держава забезпечує право на достатній життєвий рівень не належним чином, а отже наразі забезпечення потребує покращення та удосконалення.

Відповіді респондентів є цілком передбачуваними, особливо з огляду на розмір прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати передбачені Проектом закону України «Про державний бюджет на 2020 рік». З 1 січня 2020 року мінімальна заробітна плата становитиме у місячному розмірі 4723 грн., що лише на 550 грн. більше за розмір мінімальної заробітної плати у 2019 році [18]. Погодинно українець зароблятиме 28,31 грн., тобто 226,48 грн. за восьмигодинний робочий день. Враховуючи податки та підвищення цін на різні товари та послуги, таке незначне підвищення мінімальної заробітної плати зовсім не буде помітним для громадян.

Також проведене опитування дозволило встановити, що 84,2% респондентів вважає наявність великої питомої ваги населення, яке перебуває за межею бідності. Слід нагадати, що відповідно до чинного законодавства основним показником, який визначає цю межу, є прожитковий мінімум. Якщо

особа проживає в місяць на суму, що є меншою від рівня прожиткового мінімуму, то відповідно вона перебуває за межею бідності. З січня 2020 року розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи становить 2102 грн., для особи, що втратила працездатність – 1638 грн., для дитини віком до 6 років – 1779 грн., для дитини віком від 6 до 18 років – 2218 грн. Держава вважає, що вищенаведених грошових сум достатньо для забезпечення нормального функціонування організму людини, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Однак, якщо спробувати застосувати ці суми до реальних умов життя, то виявиться, що їх не достатньо.

Відповіді на третє запитання показали, що 68,4% опитуваних вбачає безробіття одним із основних чинників, що стоїть на заваді забезпечення достатнього життєвого рівня. Відповідно до даних Міністерства фінансів України рівень безробіття станом на 2019 рік становить 9,6% [19]. Чисельність безробітного населення розраховується за методологією Міжнародної організації праці, відповідно до якої людина визнається безробітною, якщо вона протягом чотирьох тижнів не мала роботи, однак шукала роботу і була готова приступити до її виконання. Окрім того, відповідно до чинного законодавства України, безробітними є ті громадяни, що виходять вперше на ринок праці (особи, які щойно закінчили навчальні заклади). Це питанням є особливо складним для другої категорії безробітних: молодих фахівців без досвіду роботи, якого всім роботодавцям так не вистачає. Таким чином майже десята частина населення країни немає законних джерел існування. Як наслідок у багатьох випадках це породжує тіньовий ринок праці. У одній із прес-конференцій Голова Державної служби з питань праці Роман Чернега заявив, що за підсумками оцінки Міжнародної організації праці близько 50% працівників в Україні від офіційно зайнятого числа людей працюють у тіні, а зайнятих в Україні близько 10-12 мільйонів. Тобто, близько 5 мільйонів, або кожен третій українець працює нелегально [7]. Наслідком переміщення працюючого населення з офіційного сектора економіки до тіньового є

скорочення податкових надходжень, що в свою чергу негативно впливає на державний бюджет і економіку країни в цілому. Таким чином, не виникає сумнівів щодо того, чи може безробіття слугувати причиною неналежного забезпечення права на достатній життєвий рівень.

61,8% респондентів вважає, що підвищення розміру соціальних виплат допоможе покращити рівень соціального забезпечення громадян і 38,2% вважає, що це не допоможе покращити ситуацію. Досить великий відсоток людей не бачить вирішення проблеми у підвищенні розмірів соціальних виплат, з чим можна погодитися. Адже підвищення соціальних виплат не буде стимулювати населення працювати. Наприклад, у багатьох європейських державах допомога по безробіттю варіюється у розмірі від 300 до 1500 євро. Якщо подібні розміри встановити в Україні, то це призвело б до того, що населення припинило б працювати взагалі. Головне завдання соціальних виплат – допомогти та захистити вразливі категорії громадян. Тобто тих людей, хто не в змозі забезпечити собі та своїй сім'ї достатній життєвий рівень самостійно, з огляду на об'єктивні причини тимчасової втрати працездатності, каліцтва або появою інших соціальних ризиків. Однак у будь-якому разі підвищення соціальних виплат категоріям громадян, які цього потребують, допоможе покращити забезпечення права на достатній життєвий рівень.

63,2% опитуваних допускає, що підвищення мінімальної заробітної плати допоможе покращити рівень соціального забезпечення громадян. Це дійсно так, адже заробітна плата – це основний критерій, що визначає рівень життя людини. Порівнюючи заробітні плати різних держав, можемо судити про рівень життя людей в цих країнах. Виходячи із розміру основного доходу у вигляді заробітної плати, особа формує основні видатки. Підвищення розміру мінімальної заробітної плати може слугувати стимулюючим елементом населення. Якщо люди побачать реальну можливість за допомогою власної праці забезпечити собі та своїй сім'ї гідний життєвий рівень, вони використають цю можливість.

Отже, основними проблемами забезпечення права на достатній життєвий рівень є, по перше, широка розповсюдженість на ринку праці явища безробіття, що не дає змоги кожному громадянину забезпечити надійну матеріальну базу для себе і своєї сім'ї. По друге, наявності низьких заробітних плат та соціальних виплатах, унаслідок чого українці більше половини своїх доходів вимушені витратити на продукти харчування. З огляду на те, що розміри заробітних плат і соціальних виплат залежать від економічних можливостей держави, можемо говорити про одну із основних проблем забезпечення права на достатній життєвий рівень, яка стоїть на заваді наближення українських соціальних стандартів до міжнародних – слабка і нестабільна економіка держави.

2.2. Інструменти дієвого забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень

Дієвим механізмом, що допоможе покращити забезпечення права на достатній життєвий рівень є комплекс правових та економічних інструментів.

Правові інструменти включають в себе розробку та прийняття нормативно-правових актів, що містили б поняття, пов'язані із правом кожного на достатній життєвий рівень, передбачали б механізми реалізації цього права та були спрямовані на боротьбу з безробіттям.

Економічні інструменти полягають у виділенні із коштів держбюджету більшої грошової частки для розвитку та покращення соціальної політики, фінансування спеціальних проектів та програм спрямованих на трудову реабілітацію, стимулювання економічного зростання та соціального прогресу, а також у інших заходах спрямованих на стабілізацію державної економіки. Через те, що розміри соціальних виплат залежать від соціально-економічних можливостей держави, значення економічних інструментів недооцінювати не варто.

Для дієвого забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень необхідно подолати три основних проблеми: безробіття, низькі заробітні

плати та низькі соціальні виплати. Для їх подолання необхідним є використання комплексного економічно-правового підходу.

Перш за все, потребує найшвидшого усунення проблема безробіття. Адже одним із основних чинників появи бідності є розповсюдженість в державі даного явища. Створення нових робочих місць, забезпечення підготовки і підвищення кваліфікації працездатного населення може значно покращити забезпечення достатнього життєвого рівня.

Подолання проблеми безробіття є можливим за допомогою розробки та успішної імплементації спеціальних програм сприяння зайнятості населення та розвитку ринку праці.

По-друге, необхідним є підвищення мінімальної заробітної плати. Винагорода за працю повинна бути такою, щоб людина прагнула старанно працювати на користь суспільству і державі. У даному випадку доречним буде застосування економічного інструменту стимулювання. Найвищими заробітними платами необхідно забезпечити ті професії, від ефективної роботи яких буде залежати майбутнє поколінь, життя та долі людей. Це вчителі та викладачі, які виховують майбутнє нації, закладаючи основи буття кожному новому поколінню. Наразі на містах, а особливо у селах та селищах, катастрофічно не вистачає професійних педагогів. Підвищення якості освіти особливо в сільських поселеннях є необхідним, хоч і опосередкованим, чинником що покращить забезпечення достатнього життєвого рівня. Також необхідним є підняття престижу та посилення конкуренції серед спеціалістів, що прагнуть стати публічними службовцями в органах державної влади. Адже від якості їх роботи залежить суспільне життя громади.

Якщо, формуючи бюджет країни, уряд виділить більшу частку коштів на цілі підвищення заробітних плат, то в результаті держава значно більше отримає, ніж втратить. Розробка стратегічного документу, спрямованого на підвищення доходів від трудової діяльності посприяла б забезпеченню достатнього життєвого рівня громадян.

Аналізуючи результати досліджень раніше згаданих лауреатів Нобелівської премії, можна прийти до висновку щодо доцільності переформування системи державного регулювання економіки таким чином, щоб найбільша підтримка надавалася середнім за розміром підприємствам. Адже на середніх підприємствах сконцентрована найбільша кількість робочих місць, тому саме вони забезпечують зайнятість населення [11, с. 53].

По-третє, необхідно захистити вразливі категорії громадян, які не можуть заробляти через стан здоров'я або вік. Необхідним є встановлення адекватних соціальних виплат, розмір яких відповідав би сучасним реаліям життя.

Дуже важливим елементом у подоланні бідності є розвиток соціального страхування як способу захисту особи від втрат доходу і як організаційно-правової форми соціального забезпечення. Соціально-страхова система має бути спрямована на посилення соціального забезпечення осіб і членів їх сімей, що не здатні отримувати дохід через втрату роботи, працездатності, хворобу, нещасний випадок, каліцтво, старість чи смерть годувальника [24, с. 113].

Отже, дієвим інструментом забезпечення права на достатній життєвий рівень є створення відповідної законодавчої бази, що мала б на меті боротьбу з безробіттям, підвищення мінімальної заробітної плати та розмірів соціальних виплат, а також створення сприятливих економічних умов для реалізації цієї законодавчої бази та успішного втілення всіх соціальних програм.

ВИСНОВКИ

Достатній життєвий рівень – це стан, що характеризується можливістю забезпечення фізіологічних та соціальних потреб особи. Основними інструментами, що використовує держава для забезпечення даного права є встановлення прожиткового мінімуму та соціальних виплат для незахищених верств населення, забезпечення працездатного населення робочими місцями та гарантування належного розміру заробітної плати. Відповідно, під забезпеченням права на достатній життєвий рівень можна розуміти ефективне використання державою вищезазначених інструментів, що сприятиме задоволенню фізіологічних і соціальних потреб людини.

Право на достатній життєвий рівень є основоположним інтегруючим правом, що включає в себе право на житло, охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та соціальний захист. Немоżliвість забезпечення достатнього життєвого рівня призводить до зменшення рівня народжуваності, погіршення здоров'я, масової еміграції економічно активного населення за кордон та інших несприятливих наслідків. Тож необхідним є розробка дієвого механізму реалізації конституційного права людини на достатній життєвий рівень.

Дискусійними питаннями, що виникають при визначенні права на достатній життєвий рівень є:

- доцільність заміни у національному законодавстві поняття «достатнього життєвого рівня» на «гідний життєвий рівень». Слід звернути увагу на те, що держава забезпечує людину набором товарів та послуг, відштовхуючись від мінімального (основного) критерію. Це неодноразово підкреслюється в законі: «мінімального набору непродовольчих товарів», «мінімального набору послуг», «для задоволення основних соціальних і культурних потреб». Саме це відрізняє право на достатній життєвий рівень та право на гідний життєвий рівень;

- відсутність в Основному Законі зобов'язання держави у забезпеченні права на достатній життєвий рівень;
- можливість порушення або неналежного дотримання даного права у разі фінансової нестабільності держави. Влада може застосувати заходи щодо зміни механізмів реалізації соціальних прав у випадку різкої зміни економічної ситуації у держави.

До переліку основних документів, що визначають міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень відносять Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права, Європейську соціальну хартію, Декларацію прав дитини, Декларацію соціального прогресу і розвитку тощо.

За результатами проведення порівняльного аналізу було виявлено, що індекс людського розвитку в таких країнах як Норвегія, Австралія, Швейцарія, Данія, Нідерланди тощо, вищий ніж в Україні. Зазначене переконливо свідчить про те, що у перелічених країнах створені сприятливі умови для всебічного розвитку та реалізації потенціалу людини.

Отже, можемо констатувати, що міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень втілюються на значно вищому рівні, ніж національні. Соціальна політика Норвегії, Австралії або Швейцарії дійсно забезпечує гідний життєвий рівень, тоді як соціальна політика України спрямована лише на забезпечення достатнього життєвого рівня.

Проблема забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень включає багато ускладнюючих чинників. Тож процес її вирішення передбачає велику кількість етапів. Однак, якщо держава не бере на себе відповідальність за забезпечення права на достатній життєвий рівень, то втрачається юридична значимість самої норми, що передбачає дане право.

Таким чином, доцільно було б доповнити ст. 48 КУ частиною другою, яка б закріпила обов'язок держави у забезпеченні права на достатній життєвий рівень. З урахуванням запропонованих змін дана стаття мала б наступний вигляд: «1. Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї,

що включає достатнє харчування, одяг, житло. 2. Держава зобов'язана забезпечувати це право шляхом встановлення гідного розміру прожиткового мінімуму, заробітних плат, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат».

Проведене соціологічне опитування дало можливість виявити основні проблеми, що перешкоджають ефективному забезпеченню достатнього життєвого рівня та знайти можливі шляхи їх вирішення.

Основними проблемами забезпечення права на достатній життєвий рівень є, по-перше, широка розповсюдженість на ринку праці явища безробіття, що не дає змоги кожному громадянину забезпечити надійну матеріальну базу для себе і своєї сім'ї. По-друге, низькі заробітні плати та соціальні виплати, унаслідок чого українці більше половини своїх доходів вимушені витратити на продукти харчування. З огляду на те, що розміри заробітних плат і соціальних виплат залежать від економічних можливостей держави, можемо говорити про одну із основних проблем забезпечення права на достатній життєвий рівень, яка стоїть на заваді наближення українських соціальних стандартів до міжнародних – слабка і нестабільна економіка держави.

Дієвим механізмом, що допоможе покращити забезпечення права на достатній життєвий рівень є комплекс правових та економічних інструментів.

Правові інструменти полягають у:

- розробці стратегічного документу з покращення зайнятості населення та розвитку ринку праці. Стратегічні цілі даного документу мають полягати у створенні нових робочих місць та покращенні реалізації програм залучення міжнародних інвестицій.

- підвищенні мінімальної заробітної плати, що стимулюватиме працездатне населення офіційно працевлаштовуватися для покращення власного матеріального становища. Використовуючи економічний інструмент стимулювання, слід забезпечити високими заробітними платами вчителів, викладачів, лікарів;

- збільшенні розміру соціальних виплат, з метою захисту вразливих категорій громадян, які потребують підтримки з боку держави;

- розвиток соціального страхування.

До економічних інструментів слід віднести створення сприятливих економічних умов для реалізації цієї законодавчої бази та успішного втілення всіх соціальних програм, а саме:

- реформування системи державного регулювання економіки таким чином, щоб найбільша підтримка надавалася середнім за розміром підприємствам.
- виділення із коштів держбюджету більшої грошової частки для розвитку та покращення соціальної політики.

Право кожного на достатній життєвий рівень є важливим гарантом впевненості в завтрашньому дні. Успішне забезпечення даного права дозволить підняти рівень довіри до влади та побудувати міцну державу із добре розвиненим соціальним капіталом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічний тлумачний словник української мови.
URL: <http://sum.in.ua/s/zabezpechennja> (дата звернення: 07.11.2019).
2. Андрієнко І. С. Достатній життєвий рівень як правова категорія. *Проблеми цивільного та господарського права*. 2015. № 2. С. 93-95.
URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1010/1/Андрієнко%202015.pdf> (дата звернення: 07.11.2019).
3. Віткова В. С. Право на інформацію та право на доступ до інформації. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2(86). С. 13-20.
4. Гресь Н., Недоступ К. Конституційне право людини на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї. *Юридична Україна*. 2017. № 1. С. 4-12.
5. Звіт про фінансову стабільність НБУ від червня 2019 року.
URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=96887766> (дата звернення: 07.11.2019).
6. Кириченко Ю. В. Пояснювальна записка щодо обґрунтування необхідності зміни статті 48 Конституції України. Конституційна асамблея: політико-правові аспекти діяльності. *Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»*. 2013. № 10. С. 64-69. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/16223> (дата звернення: 07.11.2019).
7. Кожен третій українець працює «в тіні». Держслужба праці. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/kozhen-tretii-ukrainets-pratsiuie-v-tini-derzhsluzhba-pratsi-165524.html> (дата звернення: 07.11.2019).
8. Конституція України : Закон України 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 07.11.2019).
9. Красун А., Турчин Я., Бідність в Україні та шляхи її подолання. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. № 20. С. 81-86. URL: http://vlp.com.ua/files/16_66.pdf (дата звернення: 07.11.2019).

10. Литвиненко В. М. Гідний рівень життя як категорія та соціальне право людини. URL: http://bookwu.net/book_ukrainske-pravo_991/88_gdnij-rven-zhittya-yak-kategorya-ta-socalne-pravo-lyudini (дата звернення: 07.11.2019).
11. Лібанова Е. М. Новий підхід до боротьби з бідністю: методи дослідження, результати, уроки для України. *Вісник НАН України*. 2019. № 12. С. 43-53.
12. Мельник С. В. Шведський досвід формування та реалізації політики соціального забезпечення та страхування. *Соціальна політика*. 2008. № 4 С. 114-126. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/10/114-126__no-4__vol-27__2008__UKR.pdf (дата звернення: 07.11.2019).
13. Методологічні підходи до оцінки рівня життя населення регіону. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/25nebava_upravlinnya_regionalnym_rozvytkom/8_3.html (дата звернення: 07.11.2019).
14. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 48 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2017-14> (дата звернення: 07.11.2019).
15. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/108/95-вр> (дата звернення: 07.11.2019).
16. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (дата звернення 24.11.2019).
17. Про стратегію подолання бідності : Указ Президента України від 15.08.2001 р. № 637/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/2001> (дата звернення: 07.11.2019).
18. Про державний бюджет на 2020 рік : проект Закону України від 15.09.2019 р. № 2000. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI00486A.html (дата звернення: 07.11.2019).
19. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 07.11.2019).

20. У справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України, 53 народних депутатів України і 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» : Рішення Конституційного Суду України від 26.12.2011 р. № 20-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-11> (дата звернення: 07.11.2019).

21. У справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 2 Закону України «Про розмір внесків» на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування» (справа про надання допомоги по тимчасовій непрацездатності) : Рішення Конституційного Суду України від 17.03.2005 р. № 1-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v001p710-05> (дата звернення: 07.11.2019).

22. Розвиток соціальної сфери України на шляху євроінтеграції. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/b9ad27be2dc9ed49644581f48c60abe8.pdf> (дата звернення: 07.11.2019).

23. Українцям про Норвегію. – 2015. – 58 с. URL: http://norway.tneu.edu.ua/dumka/book_2015_II_web_11_02_2015.pdf (дата звернення: 07.11.2019).

24. Ярошенко О. М. Проблеми забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. *Проблеми законності*. 2019. № 145. С. 106-117.

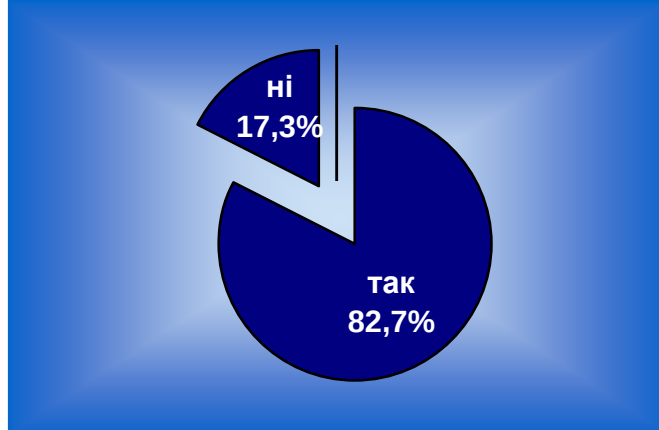
25. Australian Law Reform Commission 15 May 2019 URL: https://www.alrc.gov.au/wp-content/uploads/2019/08/revisiting_reform_20190514_0.pdf (дата звернення: 07.11.2019).

26. Daniel A. Farber. Rights as signals. Legul stud., 2002 by The University of Chicago. URL: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1746&context=facpubs> (дата звернення: 07.11.2019).

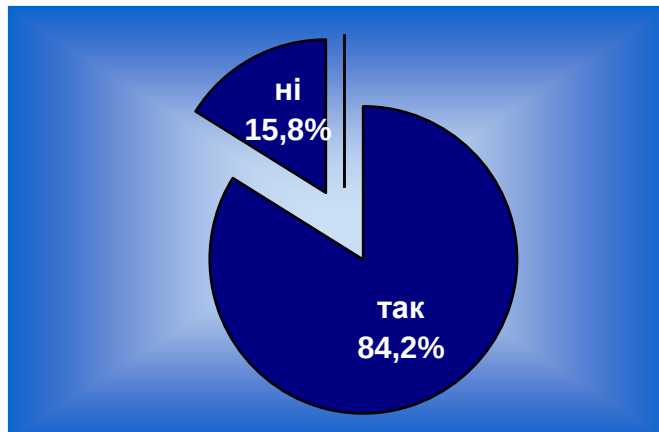
27. European Social Charter. Collected texts, 7th edition (updated to 1st January 2015). URL: <https://rm.coe.int/168048b059> (дата звернення: 07.11.2019).
28. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 (Status as of 1 January 2018) URL: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19995395/201801010000/101.pdf> (дата звернення: 07.11.2019).
29. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights adopted by the United Nations General Assembly on 16 December 1966 URL: <https://rm.coe.int/090000016806bd142> (дата звернення: 07.11.2019).
30. More poor people in Ukraine now than five years ago. World Bank from 18.07.2018. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-society/2500940-more-poor-people-in-ukraine-now-than-five-years-ago-world-bank.html> (дата звернення: 07.11.2019).
31. The Australian system of social protection an overview. URL: https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/05_2012/no.6.pdf (дата звернення: 07.11.2019).
32. The Constitution of the Kingdom of Norway, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently on 20 February 2007. URL: <https://web.archive.org/web/20110629190647/http://stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/> (дата звернення: 07.11.2019).
33. Universal Declaration of Human Rights proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948. URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (дата звернення: 07.11.2019).

ДОДАТКИ

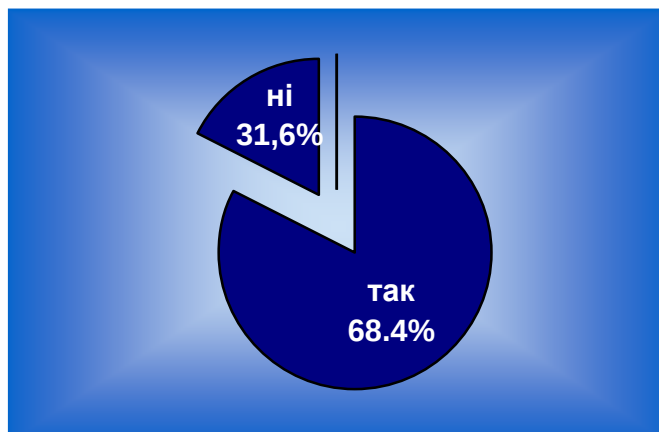
1. Чи вважаєте Ви, що конституційне право кожного на достатній життєвий рівень недостатньо забезпечується з боку держави?

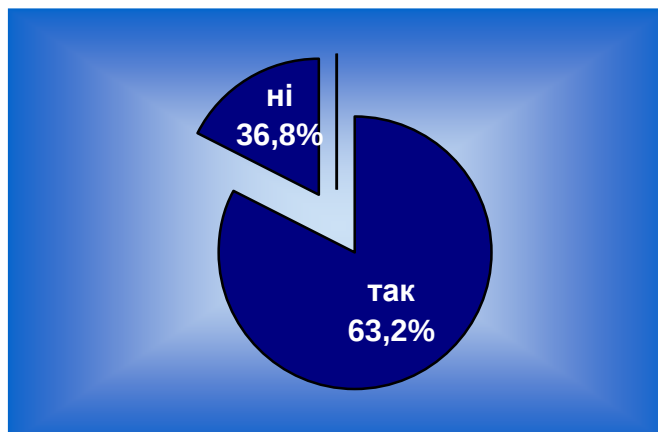
2. Чи вважаєте Ви, що в Україні порівняно великий відсоток людей, які перебувають за межею бідності?

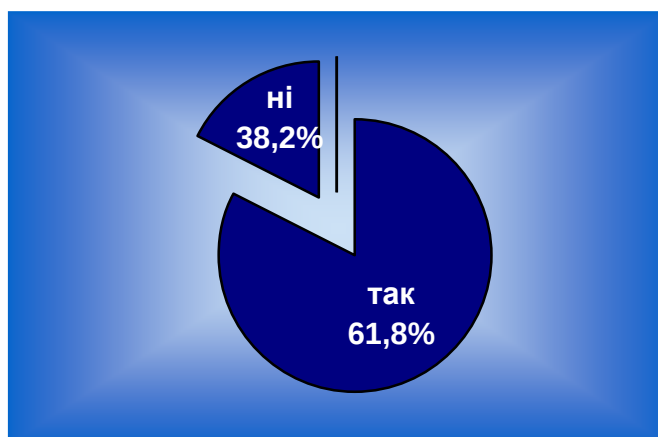
3. Як Ви вважаєте, чи є безробіття одним із основних чинників, що стоїть на заваді забезпечення достатнього життєвого рівня?

4. Як Ви гадаєте, чи допоможе підвищення мінімальної заробітної плати покращити рівень соціального забезпечення громадян?

5. Як Ви гадаєте, чи допоможе підвищення соціальних виплат покращити рівень соціального забезпечення громадян?

Розмір прожиткового мінімуму, грн.			
Категорія громадян	3 січня 2020 року	3 липня 2020 року	3 1 грудня 2020 року
До 6 років	1779	1859	1921
Від 6 до 18	2215	2318	2395
Працездатна особа	2102	2197	2270
Особа, що втратила працездатність	1638	1712	1769

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми. Успішна соціальна політика, спрямована на забезпечення права на достатній життєвий рівень, є першочерговою метою будь-якої соціальної держави. Соціальна спрямованість держави визначається місцем, яке в ній посідає людина. Людина є творцем та рушієм розвитку науки, що здатна розв'язати глобальні проблеми сучасності. Однак реалізувати цей потенціал неможливо за відсутності гідних умов існування. З огляду на зазначене, забезпечення права на достатній життєвий рівень є надзвичайно важливим.

Право на достатній життєвий рівень є основоположним соціальним правом, що є фундаментом для реалізації всіх інших передбачених Конституцією України прав, таких як політичні, економічні чи культурні.

Дана тема є актуальною з двох причин. По-перше, на сьогодні соціально-економічне становище України є недостатньо стабільним. В таких умовах особливо важливим є дотримання ст.ст. 1 та 3 Основного Закону, що опосередковано визначають добробут кожної окремої людини основним завданням держави. По-друге, у зв'язку з євроінтеграційними процесами відбувається активне реформування різних сфер суспільного життя. Тож ознайомлення та осмислення європейського законодавства та міжнародних стандартів права на достатній життєвий рівень є необхідним досвідом для України.

Метою даної роботи є дослідження ступеня забезпеченості права на достатній життєвий рівень в Україні, визначення можливих шляхів удосконалення конституційного регулювання права на достатній життєвий рівень в системі соціальних прав та розроблення дієвого механізму реалізації конституційного права людини на достатній життєвий рівень.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені **завдання**:

– дослідити закріплення конституційного права на достатній рівень життя в національному законодавстві та встановити основні поняття і проблемні питання, що виникають при визначенні права на достатній життєвий рівень;

- визначити, якими є міжнародно-правові стандарти права людини на достатній життєвий рівень та з'ясувати їх вплив на соціальну політику України.
- визначити проблеми забезпечення права на достатній життєвий рівень.
- визначити інструменти дієвого забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення конституційного законодавства спрямованого на забезпечення права людини на достатній життєвий рівень.

Теоретична і практична значимість проведеного дослідження в цілому визначається його новизною. Не применшуючи теоретичної значущості праць таких вчених, як Андрієнко І. С., Гресь Н. Л., Кириченко Ю. В., Рабінович П. М., Шляхтун П. П., Мельник С. В., Литвиненко В. М., Ярошенко О. М., які розглядали питання забезпечення даного права, доводиться констатувати недостатню ступінь сучасного дослідження питання можливих шляхів удосконалення забезпечення права на достатній життєвий рівень в Україні. В даній роботі проаналізовано основні проблеми забезпечення права на достатній життєвий рівень за чинним законодавством України і запропоновано конкретні пропозиції щодо їх вирішення.

Предметом дослідження є конституційне право на достатній життєвий рівень.

Об'єктом даного дослідження виступає процес забезпечення права громадян України на достатній життєвий рівень та наявні проблеми його забезпечення.

Методи дослідження. Дослідження стосовно обраної теми відбувалися з використанням наступних методів: аналітичний і логічний – протягом відбору та опрацювання наукової літератури за темою дослідження; системний – для визначення ролі конституційного права на достатній життєвий рівень в системі інших конституційних прав та свобод людини; порівняльно-правовий – у процесі порівняння конституційно-правового регулювання та забезпечення права на достатній життєвий рівень в Україні та в інших держах світу; формально-логічний метод – при формулюванні власних визначень понять,

статистичний – у процесі дослідження сучасного стану забезпечення права на достатній життєвий рівень; соціологічний метод – у процесі опитування респондентів стосовно шляхів покращення забезпечення права на достатній життєвий рівень.

Комплексний підхід щодо використання всіх вищезазначених наукових методів дозволив глибоко дослідити конституційне право на достатній життєвий рівень та проблеми його забезпечення.

Робота **складається** зі вступу, 2 розділів, кожен з яких складається із 2 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (33 найменування, з яких 9 – іноземні). Обсяг роботи – 27 сторінок.

Апробація результатів наукової роботи. Основні ідеї дослідження були апробовані на: II Міжнародній науковій конференції учнів, студентів, аспірантів «Захист прав дітей та молоді: світ та Україна» (м. Одеса, 10 грудня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 20-21 грудня 2019 р.).